

## 91/60 Mümtehine Suresi

1. Cihad kelimesinin anlamı konusunda bkz. 25/Furkan 52; 29/Ankebut 69; 2/Bakara 218. Bu ayette kâfirlerle dostluğun yasaklanmasının sebebi, onların Allah'a ve müminlere karşı ortaya koydukları düşmanca tutumdur. Çünkü düşmanca davranmayıp dostça davranan inkârcılarla iyi geçinme konusunda bir sakınca olmadığı 8. ayette dile getirilmektedir.

2. Yaygın kanaate göre bu ayet, Hatib bin Beltea'nın, Mekke'de yaşayan ailesine iyi davranılmasını temin etme gayesiyle Mekkeli müşriklere yazdığı mektubun deşifre olması üzerine nazil olmuştur (Taberî, *Camiu'l-Beyan*; Buharî, Tefsir 60/307). Ayetler, dostluk ilişkisinde dikkatli olma ve sır saklama konusunda müminleri uyarmaktadır. Ayrıca iniş sebebi özel olsa bile ayetin genel ifadesini nüzûl sebebiyle sınırlayan bir durum gözükmemektedir. Geride çocuklarını ve yakınlarını bırakmış müminlerin içinde bu tür sevgi ve yakınlık duyguları beslemesi de doğaldır. Ancak onlara beslenen şefkat ve merhamet, kontrol edilmezse insanı ihanet noktasına götürebilir (Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 142).

3. Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*.

4. Hz. İbrahim'in duası için bkz. 19/Meryem 47; 26/Şuara 69, 86; 9/Tevbe 114.

5. "Fitne" kelimesi, hem işkence ve eziyet, hem de eziyet yoluyla fitneye düşürmek anlamına gelmektedir ki bundan kasıt işkenceye dayanamayıp işbirliğini kabul etmek olabilir (Buharî, Tefsir 60).

6. Bu ayet, müminlerin Mekke'de kalan akrabalarıyla ilişkilerinin bozuk olmasından üzüntü duyduklarını fakat bu ilişkilerin düzeltilmesinde acele etmemeleri gerektiğini dile getirmektedir. Ayrıca kısa süre sonra onların da Müslüman olacaklarını ve ilişkilerin Allah'ın takdiri yönünde gelişeceğini müjdelemektedir. Devamında gelen ayetlerse bu süreç içerisinde düşmanca davranan kâfirlerle dostça davranan kâfirlere karşı sergilenecek tutumun farklı olacağını adaletin bir gereği saymaktadır (Mevdudî, *Tefhim*).

7. Zorunluluk olmadıkça savaş kaçınılması gereken arızî bir durumdur. Bu tür durumlarda Hz. Peygamber sahabeyi savaşmaktan nehyetmiştir (Nesaî, Sünen 1). Savaş kaçınılmaz olduğu zaman ise cihad, şehadet ve gazilik ise büyük bir ibadettir ve sonucu cennettir (9/Tevbe 111).

8. Kalplerdeki imanı Allah bilir. İnsanlar, insanların mümin olup olmadığını ancak deneyerek anlayabilirler. Münafık erkeklerin deşifre olması için savaşa katılıp katılmamaları, iyi bir turnusol kâğıdıydı. Fakat münafık kadınları tespit etmek kolay değildi. Muttalipoğulları'nın azatlısı olan Sâre adlı şarkıcı cariye, zor durumda kalınca Medine'ye gelmişti. Medine'de umduğunu bulamayınca Mekke'ye geri dönerken yolda durdurulup aranmış ve üzerinden Hatib'in mektubu çıkmıştı (Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*). Ayrıca Hudeybiye anlaşması gereği Mekke'den kaçıp gelen Müslümanların, Mekkelilere iade edilmesi gerekiyordu. Mekkeli müşrikler Müslüman olup Medine'ye gelen kadınların da iadesini istiyorlardı. Fakat Hudeybiye anlaşmasındaki ifadelerin sadece erkekleri kapsadığını unutmışlardı. İlahî öngörü ve

peygamberî strateji, ahidlerine sadık kalmak zorunda olan Müslümanları böylesi zor bir durumdan kurtarmıştı (Mevdudî, *Tefhim*).

**9.** Bu ayet müminlerden kâfir kadınları boşamalarını istemiş, onlar da bu hükmü uygulamışlardır (Buharî, Tefsir 60). Örneğin Hz. Ömer'in kafir olan iki eşini bu ayetin inmesi üzerine boşadığı rivayet edilir (Mukatil, *et-Tefsir*).

**10.** Bu ayet, kâfir kadınla Müslüman erkeğin, kâfir erkekle Müslüman kadının evli kalamayacağına delil kabul edilmiştir. Bu ayete göre kocalarını bırakıp İslam diyarına gelen mümin kadınların, mihirlerini ödeme şartıyla mümin erkeklerle evlenebileceğine hükmedilmesi, kadınlara tek yanlı boşama hakkının verilmesi olarak değerlendirilebilir. Kâfir kocaların o kadınlar için yaptıkları mihir ve benzeri harcamaların beytülmalden ödenmesi emredilmektedir. Kâfir eşini küfür diyarında bırakmak zorunda kalan Müslümanların eski eşlerine yaptığı harcamaların da anlaşma yapılan kâfir devletten istenmesi, onların istemesi durumunda da ödenmesi öngörülmektedir. Bu konuda tefsir ve fıkıh kitaplarında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır (Mevdudî, *Tefhim*).

**11.** Karısı kâfirler arasında kalan veya onların diyarına kaçan kâfir bir hanıma kocasının verdiği mihir ve benzeri masrafları kâfirler ödemediği takdirde kâfirlere ödenecek mihirlerden keserek alacaklı muhacirlere ödenmesi, kâfirler ödeme yapmazsa onlardan alınacak ganimetlerden ödenmesi emredilmektedir (Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*).

**12.** Tefsirciler bu deyimsel ifadeyi, iffetle ilgili iftiraların tamamını kapsayan bir içerikte değerlendirmişlerdir. Ayet, bir başka kadına zina iftirasında bulunmamak veya gayri meşru çocuk peydahlayıp kocasına nispet etmemek gibi iftiraldan uzak durmalarını şart koşmaktadır (Maverdî, *en-Nüket*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*)

**13.** Hz. Peygamber bu ayeti okuyarak kadınların sözlü olarak onaylamasını istemiş, onaylamaları durumunda da biatlarını kabul etmiştir (Buharî, Tefsir 60/308, 309). Âlimler, Hz. Peygamber'in münkeri emretme ihtimali olmadığı halde Peygamber'e isyan etmemenin maruf ölçüsüyle sınırlandırılmasına dikkat çekmişler ve Allah'a isyan konusunda hiçbir kula itaatın olmayacağı prensibinin altını çizmişlerdir (Cassas, *Ahkamu'l-Kur'an*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*). Dolayısıyla ayet, kadınların siyasî konularda da biatının alınmasını öngörmektedir. Çünkü Allah'a eş koşmamayı ve Hz. Peygamber'e isyan etmemeyi ayrı ayrı şart koşmaktadır. Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde herkesten biat aldığı gibi kadınlardan da biat aldığı bilinmektedir (Azimli, *age*, s. 411). Ayet, Hz. Peygamber örneğinde diğer otoritelere biat ve itaatın de şartlarını belirlemektedir. Ayrıca kadınların biat etme isteği onların tercihine bırakılmıştır ki bu, biatın/seçimin özgür iradeye dayanması gerektiğinin açık bir ifadesidir.

**14.** Bu ayet, mesajı surenin başında yer alan ana konuya bağlamaktadır. Kâfirlerin Müslüman olmasını uman müminlere de şu mesajı vermektedir: Beklediğiniz değişim, sizin istemenizle değil, muhataplarınızın kabul edip etmemesiyle ilgili bir meseledir. Fakat onlar, ölenin geri gelmeyeceğinden ümitsiz oldukları gibi ahirete inanma konusunda ümitsiz durumdadırlar. Bu sebeple Allah'ın gazabını hak etmişlerdir. Dolayısıyla müminler, onlarla dostluk kurma konusunda fazla iyimser olmamalıdır.